

Agnieszka Wróbel-Chmiel¹

**DOLEGLIWOŚCI UWIEZIENIA
ODCZUWANE PRZEZ SKAZANYCH
DŁUGOTERMINOWYCH – SPRAWCÓW ZABÓJSTW**

Wprowadzenie

Kara pozbawienia wolności, jako jedna z najsurowszych kar przewidzianych w polskim kodeksie karnym, niesie ze sobą liczne negatywne konsekwencje, które najczęściej określane są jako sytuacje trudne lub dolegliwości izolacji więziennej jakie osadzony odczuwa w trakcie odbywania kary (Tomaszewski, 1963; Piotrowski, Ciosek, 2016). Izolacja więzienna jest efektem decyzji podjętej przez sąd wbrew woli człowieka (Bernat, Ciak, 2010). Ma charakter przymusowy i wiąże się z licznymi zakazami i nakazami regulującymi funkcjonowanie instytucji totalnej jaką jest niewątpliwie zakład karny (Goffman, 2011). Więzienie jest zatem środowiskiem trudnym, nieprzyjaznym dla człowieka i generującym sytuacje stresowe. T. Tomaszewski (1984, s. 125) stworzył i zdefiniował koncepcję sytuacji trudnych, za które uznaje takie, w których „zachodzi rozbieżność między potrzebami lub zadaniami człowieka a możliwościami zaspokojenia tych potrzeb lub wykonania zadań”. Jak słusznie zauważył M. Ciosek (2001) sytuacja izolacji więziennej mieści się w ramach definicyjnych sytuacji trudnych podanych przez T. Tomaszewskiego (1984), a co więcej uwzględnia również wszystkie podane przez niego kategorie tych sytuacji, czyli: deprywację, frustrację, przeciążenie, zagrożenie, konflikty.

P. Cannat pisze, że kara pozbawienia wolności wiąże się z odczuwaniem przez człowieka takich dolegliwości, jak: przymusowe odosobnienie,

¹ Mgr Agnieszka Wróbel-Chmiel, Asystent w Katedrze Pedagogiki Społecznej i Resocjalizacyjnej Wydziału Pedagogicznego, Uniwersytet Rzeszowski, a.wrobel_chmiel@interia.pl

przebywanie w surowych warunkach otoczenia społecznego, wymuszenie automatyzmu w zachowaniu się, niemożność doboru otoczenia społecznego, wstrzemięźliwość seksualna (Machel, 2003). Wydaje się jednak, że jedną z najboleśniej odczuwanych dolegliwości uwięzienia jest deprywacja szeregu istotnych w życiu człowieka potrzeb. Powołując się na B. Waligórę (1984, s. 56) należy podkreślić, że: „potrzeby mają tę właściwość, że chcą być zaspokajane. Jeżeli jednak na drodze do zaspokojenia potrzeb stają przeszkody niemożliwe do ominięcia lub pokonania, mamy do czynienia z sytuacją, która jest opisywana przez psychologów jako deprywacja”. W warunkach więziennych owej deprywacji ulegają przede wszystkim potrzeby biologiczne, sensoryczno-informacyjne, emocjonalne i seksualne (Machel, 2003). Deprywacja biologiczna obejmuje niemożność swobodnego poruszania się – wszelka aktywność skazanego jest z góry zaplanowana i odbywa się pod kontrolą personelu więziennego. Deprywacja sensoryczno-informacyjna polega na znacznym ograniczeniu doznań zmysłowych: wzrokowych, słuchowych, węchowych. Bodźce docierające z wnętrza zakładu są szare, nudne, monotonne, nacechowane powtarzalnością i ubóstwem barw. Deprywacja emocjonalna dotyczy ograniczenia lub nawet przerwania więzi uczuciowych z osobami bliskimi, co prowadzi do niemożności zaspokojenia wielu bardzo istotnych potrzeb, które w warunkach wolnościowych są realizowane poprzez funkcjonowanie w środowisku rodzinnym. Oprócz potrzeb związanych z kontaktem emocjonalnym z najbliższymi, należy wskazać również na potrzebę poczucia bezpieczeństwa, która często zostaje zachwiana w warunkach izolacji więziennej. U wielu więźniów moment umieszczenia w zakładzie karnym pociąga za sobą uczucie niepewności i zagrożenia. Trzeba zauważyć, że deprywacja potrzeb emocjonalnych jest ściśle związana z deprywacją seksualną, która polega na znacznym ograniczeniu lub pozbawieniu kontaktów seksualnych zgodnych z własną orientacją seksualną oraz nierzadko wiąże się z podejmowaniem prób zaspokojenia potrzeby seksualnej za pomocą kontaktów homoseksualnych.

Doświadczanie wszystkich wspomnianych wyżej sytuacji trudnych oraz wykorzystanie ewentualnych możliwości ich ograniczania zależy w dużym stopniu od rodzaju popełnionego przestępstwa, a co się z tym wiąże długości orzeczonej kary pozbawienia wolności oraz typu zakładu karnego. Kategorią skazanych najbardziej narażoną na odczuwanie szeregu dolegliwości izolacji więziennej są więźniowie długoterminowi, wśród których najliczniejszą grupę stanowią sprawcy zabójstw (Meisenhelder, 1985). Kwalifikacja prawna czynu jakim jest zabójstwo powoduje, że więźniowie

ci otrzymują wieloletnie wyroki pozbawienia wolności oraz odbywają zdecydowaną większość kary w warunkach zakładu karnego typu zamkniętego. Kwestię tą reguluje szczegółowo kodeks karny, stanowiąc w art. 148 §1, że „kto zabija człowieka podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8, karze 25 lat pozbawienia wolności albo każe dożywotniego pozbawienia wolności”. Z kolei art. 88 § 3 kodeksu karnego wykonawczego (dalej: k.k.w.) określa, iż „w zakładzie karnym typu zamkniętego osadza się: (...) skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności albo na karę 25 lat pozbawienia wolności (...), skazanego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu”. Niewątpliwie osoby osadzone w zakładzie karnym za zabójstwo w większości przypadków spełniają ustawowe kryterium przytoczonego powyżej art. 88 § 3 k.k.w.

Literatura penitencjarna nie podaje jednoznacznej definicji kary długoterminowej, jednak zasadne wydaje się przyjęcie za Radą Europy (2003), że do wyroków długoterminowych zaliczyć należy te, w których orzeczono karę pozbawienia wolności powyżej 5 lat. W związku z tym możemy powiedzieć, że karę 25 lat pozbawienia wolności i karę dożywotniego pozbawienia wolności należy traktować jako kary „ekstremalnie długoterminowe” (Korecki, 1988, s. 18). Jak pisze H. Machel (2003), wyroki długoterminowe dotyczą najczęściej bardzo poważnych przestępstw kryminalnych, związanych z przemocą, agresją i znacznym zagrożeniem społecznym, co powoduje konkretną reakcję społeczną w postaci dążenia do wieloletniego odizolowania sprawcy od społeczeństwa, a przez to zapewnienia obywatelom bezpieczeństwa.

Dane statystyczne z końca grudnia 2017 r. przedstawione przez Centralny Zarząd Służby Więziennej (CZSW) w Warszawie pokazują, że populacja osadzonych za zabójstwo (zarówno typ podstawowy jak i typy kwalifikowane) stanowi około 7,5% wszystkich skazanych odbywających karę pozbawienia wolności. Uznając za karę długoterminową wyrok od 5 lat pozbawienia wolności wzywać warto przyjrzeć się również statystykom CZSW, które przedstawiają populację więzienną biorąc pod uwagę wymiar kary długoterminowej (tab. 1).

Tabela 1. Wymiar kary długoterminowego pozbawienia wolności – orzeczenia prawomocne na dzień 31 grudnia 2017 roku.

Wymiar kary	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%
od 5 do 10	257	0,35	5856	7,93	6113	8,28
od 10 do 15 lat	145	0,2	2284	3,09	2429	3,29
od 15 do 20 lat	0	0,0	33	0,04	33	0,04
25 lat	62	0,08	1671	2,26	1733	2,35
dożywocie	15	0,02	382	0,52	397	0,54

Źródło: www.sw.gov.pl. Wskaźniki procentowe: obliczenia własne

Uwaga! Wskaźnik procentowy oznacza stosunek do całej populacji skazanych (N=73 822).

Jak już wspomniano więźniowie długoterminowi to najczęściej sprawcy zabójstw. Charakterystyka tej specyficznej kategorii skazanych dopiero w ostatnich latach doczekała się większego zainteresowania badawczego. Zdecydowana większość z nich to żonaci mężczyźni, w wieku 18–37 lat, o niskim poziomie wykształcenia (najczęściej podstawowe lub zasadnicze zawodowe), pochodzący z wielodzietnych, dysfunkcyjnych rodzin. Charakteryzuje ich bardzo często skłonność do uzależnień, znaczny stopień demoralizacji oraz zaburzenia osobowości typu schizoidalnego bądź dysocjalnego, sadyzm w skrajnej postaci współwystępujący z innymi zaburzeniami preferencji seksualnych połączonych z silnym popędem seksualnym, ale znacznie ograniczoną potencją seksualną. Zwykle nie mają wyraźnego poczucia winy i niechętnie podejmują rozmowy na ten temat. Brakuje im także potrzeby zadośćuczynienia rodzinom ofiar (Hanausek, Leszczyński, 1995; Machel, 2003; Nosek-Komorowska, 2016).

M. Gordon (2001) w swoich badaniach nad poczuciem winy i samooceną własnych zachowań sprawców przestępstw agresywnych, zauważyła, że 66% zabójców wykazywało trudności adaptacyjne, 64% sprawców młodocianych pochodziło z rodzin patologicznych, a aż 90% z nich charakteryzowały różnorodne zaburzenia osobowości. Jedynie 19% skazanych za zabójstwo deklaruowało przeżywanie żalu i poczucia winy z powodu dokonanego czynu. Nieco odmienne wnioski wynikają z badań jakościowych przeprowadzonych przez K. Miszewskiego (2016) na grupie 15 mężczyzn odbywających karę 25 lat pozbawienia wolności za zabójstwo. Dziesięciu badanych więźniów uważa zasądzoną karę za sprawiedliwą, z tym że dwóch z nich pogodziło się z nią dopiero po odbyciu 10 lat pozbawienia

wolności. Trzech skazanych nie uważa, aby kara, którą odbywają była sprawiedliwa. Pozostałych dwóch z kolei, choć pogodziło się z wyrokiem, to również nie uważa go za sprawiedliwy. Trzynastu badanych zabójców żałuje popełnionego czynu, ale tylko czterech z nich ma poczucie winy od samego początku. Pozostali zadeklarowali, że wspomniany żal pojawił się dopiero w trakcie odbywania kary, nie potrafili oni jednak podać po ilu latach spędzonych w izolacji. W związku z tym autor sugeruje, że prawdopodobnie nie żałują oni popełnionego czynu i ofiary, ale faktu znalezienia się w więzieniu na skutek popełnionego morderstwa.

Omawiając problematykę kar długoterminowych, nie można pominąć też zagadnienia recydywy. W tej kwestii na uwagę zasługują badania R. Szczepanik (2015), które stały się podstawą wyłonienia przez autorkę obrazu doświadczeń i działań, które składają się w trakcie wieloletniego procesu na stawanie się recydywistą. Bogata analiza badawcza, poruszając wieloaspektowość zjawiska recydywy, zwraca uwagę również na emocje towarzyszące badanym recydywistom w momencie umieszczenia w zakładzie karnym. Jedną z nich jest lęk przed nieznanym, który możemy rozpatrywać jako pewną specyficzną reakcję, czy też dolegliwość związaną z uwięzieniem. Autorka podkreśla, że odczuwany przez badanych strach i przerażenie związane są z utratą poczucia sprawowania kontroli nad zaistniałą sytuacją oraz z obawą pojawienia się problemów adaptacyjnych i zajęcia niskiej pozycji społecznej wśród innych osadzonych. Nie bez znaczenia pozostają również cechy fizyczne więzienia, typowe dla instytucji totalnej, charakteryzowane przez badanych recydywistów jako „długie, niekończące się korytarze, wszędzie zamykane drzwi, dużo piętrowych łóżek w jednej sali, brud i śmierdziało” (Szczepanik, 2015, s. 155).

Problematykę dolegliwości izolacji więziennej odczuwanych przez kobiety skazane na kary długoterminowe (w przedziale od 8 do 12 lat pozbawienia wolności) za zabójstwo, przedstawia publikacja J. Chmielewskiej (2017). Dla wszystkich uczestniczących w badaniu osadzonych kobiet najsilniej odczuwaną dolegliwością jest ograniczony kontakt z najbliższymi oraz brak możliwości sprawowania bezpośredniej opieki na dziećmi. Kolejną istotną dolegliwością jest nieumiejętność życia w zbiorowości. Odmiennosc charakterów i upodobań prowadzi często do konfliktów ze współosadzonymi. Istotnym wnioskiem wysuniętym przez autorkę badań jest fakt, że pobyt w Domu Matki i Dziecka nie łagodzi dolegliwości uwięzienia, a wręcz odwrotnie – powoduje nawet pojawienie się dodatkowych – poczucia zagrożenia o bezpieczeństwo wychowywanego w zakładzie dziecka, ze strony innych osadzonych.

Analizę ilościową dolegliwości uwięzienia rozpatrywanych w kategoriach niezaspokojonych w warunkach zakładu karnego potrzeb przedstawiła z kolei B. Zajęcka (2007). Badaniami została objęta grupa 62 skazanych kobiet (w tym 34 – pierwszy raz karane i 28 – recydywistki), osadzonych w Zakładzie Karnym w Lublińcu. Autorka w swych badaniach dowiodła, że w wyniku izolacji więziennej różnorodne potrzeby kobiet ulegają deprywacji. Najdotkliwiej odczuwana jest deprywacja potrzeby wolności (średnia ranga ogółu – 6,0 przy zastosowaniu skali 6-stopniowej) i kontaktu emocjonalnego (średnia ranga ogółu – 5,8). Potrzeba więzi z bliskimi dotyczy najczęściej dzieci i partnera. Jako najmniej dokuczliwy badane skazane wskazywały brak zaspokojenia potrzeb z zakresu higieny osobistej (średnia ranga ogółu – 1,8) oraz potrzeb estetycznych (średnia ranga ogółu – 1,2) i żywieniowych (średnia ranga ogółu – 1,3). Autorka wskazuje również na brak różnic w odczuwaniu poszczególnych dolegliwości uwięzienia przez kobiety pierwszy raz karane i recydywistki.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania teoretyczne oraz bardzo ubogą literaturę w zakresie dolegliwości kary pozbawienia wolności odczuwanych przez więźniów długoterminowych, uzasadniona wydaje się potrzeba objęcia tego typu analizami badawczymi tej specyficznej kategorii osadzonych.

Założenia metodologiczne badań i charakterystyka grupy badawczej

Wyniki badań, które są prezentowane w tym artykule są częścią obszerniejszych studiów na temat wskaźników dotyczących warunków optymalnego wykonywania kary pozbawienia wolności wobec osób skazanych długoterminowo i przebywających w izolacji penitencjarnej². W ramach projektu analizom badawczym poddano dwa podstawowe obszary: funkcjonowanie osób odbywających kary długoterminowe w warunkach izolacji więziennej (m.in.: katalog odczuwanych dolegliwości kary pozbawienia wolności, utrzymywanie więzi z rodziną, aktywność edukacyjna bądź zawodowa, doświadczanie nagradzania i karania dyscyplinarnego, udział w programach penitencjarnych) oraz określenie poziomu poczucia sensu życia tej grupy skazanych. Długoletnie pozbawienie wolności jest

² Badania realizowane w ramach projektu badawczego „Poczucie sensu życia z perspektywy społecznej readaptacji osób odbywających kary długoterminowe”, we współpracy z dr Moniką Badowską-Hodyr, przy aktywnym uczestnictwie Studentów Sekcji Penitencjarnej Naukowego Koła Pedagogów Uniwersytetu Rzeszowskiego.

karą, która w znacznym stopniu odbiera możliwość decydowania o ważnych obszarach codziennego funkcjonowania. W związku z tym ważne dla praktyki penitencjarnej i postpenitencjarnej jest określenie wskaźników optymalnego modelu wykonywania kary pozbawienia wolności wobec osadzonych długoterminowych. Założeniami opracowanego projektu było uwrażliwienie zainteresowanych omawianą problematyką na dotkliwe skutki długoterminowego pozbawienia wolności, uzupełnienie dotychczasowych badań europejskich w obszarze zagadnień penitencjarnych dotyczących kar długoterminowych oraz stworzenie propozycji praktycznych rozwiązań w pracy z osobami odbywającymi takie kary z perspektywy procesu readaptacji społecznej³.

Celem zaprezentowanych w niniejszym artykule badań było poznanie katalogu dolegliwości odczuwanych przez mężczyzn skazanych za zabójstwo na kary długoterminowe. Główny problem badawczy sprowadza się do pytania: Jakie dolegliwości wynikające z kary pozbawienia wolności odczuwają mężczyźni skazani na kary długoterminowe za zabójstwo? Zgodnie z procedurą badawczą sformułowano następujące problemy szczegółowe wynikające z problemu głównego, czyli, czy istnieją różnice w odczuwaniu poszczególnych dolegliwości uwięzienia przez:

- więźniów pierwszy raz karanych i recydywistów?
- skazanych na krótsze i dłuższe wyroki mieszczące się w ramach kary długoterminowej?
- skazanych pracujących i niepracujących w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności?

W badaniach wykorzystano kwestionariusz ankiety własnego autorstwa, który oprócz danych społeczno-demograficznych, zawierał również pytania dotyczące odczuwania przez badanych różnych dolegliwości związanych z przebywaniem w izolacji więziennej. W opracowaniu statystycznym wykorzystano test niezależności Chi-kwadrat w celu określenia różnic istotnych statystycznie między porównywanymi grupami oraz

³ Inne aspekty wykonywania kary pozbawienia wolności wobec skazanych długoterminowych, analizowane w ramach omawianego projektu badawczego, można odnaleźć w opracowaniach: Badowska-Hodyr M., *Poczucie sensu życia wśród osadzonych odbywających kary długoterminowe a ich uczestnictwo w programach podtrzymujących więź z rodziną*, Pedagogia Ojcostwa, 15 (2/2017); Badowska-Hodyr M., *Więź z rodziną i jej znaczenie w procesie inkluzji społecznej z perspektywy osadzonych kobiet odbywających kary długoterminowe*, Probacja, 3 (2017); Wróbel-Chmiel A., *Praca w warunkach izolacji więziennej a poczucie sensu życia skazanych odbywających kary długoterminowe*, Probacja, 1 (2017); Wróbel-Chmiel A., *Nagrody i kary dyscyplinarne w praktyce penitencjarnej a poczucie sensu życia więźniów długoterminowych*, Przegląd Więziennictwa Polskiego, 4 (2017).

współczynnik korelacji Pearsona pozwalający zbadać siłę związku między zmiennymi (Jurek, 2011).

Na potrzeby niniejszego artykułu spośród wszystkich badanych (docelowo grupę badawczą stanowiło 122 osadzonych) wyselekcjonowano grupę 64 skazanych mężczyzn, odbywających kary pozbawienia wolności za zabójstwo w wymiarze powyżej 10 lat. W badaniach posłużono się metodą sondażu diagnostycznego oraz techniką ankiety. Badania prowadzone były przez kilka miesięcy, tj. od października 2016 r. do maja 2017 r., w jednostkach penitencjarnych z obszaru trzech Okręgowych Inspektoratów Służby Więziennej: OISW Rzeszów (ZK Rzeszów, ZK Jasło, ZK Łupków), OISW Wrocław (AŚ Jelenia Góra, ZK Strzelin, ZK Oleśnica), OISW Lublin (AŚ Lublin). Jak wspomniano wyżej, kryterium celowego doboru respondentów było odbywanie kary pozbawienia wolności za zabójstwo, w wymiarze ponad 10 lat oraz pozostawanie w normie psychicznej i intelektualnej. Zastosowanie w badaniach tego ostatniego kryterium pozwoliło na wyeliminowanie potencjalnego ryzyka uzyskania niekompletnych i nierzetelnych wypowiedzi. Na podstawie deklaracji osób badanych ustalono, że pozostają oni w izolacji więziennej minimum 6 lat (dotyczy to aktualnie odbywanej kary pozbawienia wolności). Jest to bardzo istotna kwestia z punktu widzenia omawianej problematyki, ponieważ jak słusznie zauważa G. Szczygieł (2006) okres 5 lat pozbawienia wolności jest okresem wystarczającym, aby zauważyć u jednostki specyficzne problemy typowe dla długoterminowej izolacji więziennej, jak chociażby deprywacja różnego rodzaju potrzeb, co może być rozpatrywane również w kategoriach dolegliwości uwięzienia.

Tabela 2. Cechy społeczno-demograficzne badanych

Kategoria	Cechy badanych	N = 64
Wykształcenie	niepełne podstawowe	1
	podstawowe	12
	gimnazjalne	6
	zawodowe	28
	średnie techniczne	7
	średnie ogólnokształcące	8
	wyższe licencjackie	2

Stan cywilny	wolny/wolna	21
	konkubinat	20
	żonaty/mężatka	15
	rozwidziony/rozwidziona	6
	wdowiec/wdowa	2
Struktura rodziny pochodzenia	pełna naturalna	34
	pełna zrekonstruowana	6
	rozbita na skutek separacji rodziców	1
	rozbita na skutek rozwodu rodziców	4
	niepełna (śmierć matki)	4
	niepełna (śmierć ojca)	4
	konkubinat	9
	opieka instytucjonalna	2

Źródło: opracowanie własne.

Cechy społeczno-demograficzne badanych zaprezentowano w tab. 2. Średnia wieku respondentów wynosi 40,89 lat ($SD=10,93$). Najliczniejszą grupę badanych więźniów stanowią osoby legitymujące się wykształceniem zawodowym i podstawowym, stanu wolnego lub żyjący w konkubinacie. Należy również zauważyć, że spośród badanych jedynie 1/4 to mężczyźni deklarujący funkcjonowanie w związkach małżeńskich. Pozostali, najprawdopodobniej z powodu pozostawania przez nich przez wiele lat w izolacji więziennej, często nie mieli możliwości znalezienia partnera życiowego i stworzenia stałego, formalnego związku. Ponad połowa badanych wychowywała się w rodzinach pełnych naturalnych.

Tabela 3. Kara pozbawienia wolności

Wymiar kary	Kwalifikacja prawna czynu			Ogółem
	art. 148 § 1 k.k.	art. 148 § 2 pkt 1 k.k.	art. 148 § 2 pkt 2 k.k.	
10-14 lat	4	0	0	4
15 lat	26	0	1	27
25 lat	17	11	1	29
dożywocie	0	4	0	4
ogółem	47	15	2	64

Źródło: opracowanie własne.

W tab. 3 skategoryzowano badanych pod względem kwalifikacji prawnej popełnionych czynów oraz długości wyroku. Najliczniejszą grupę stanowią sprawcy zabójstw (typ podstawowy) skazani na 15 i 25 lat pozbawienia wolności. W badanej grupie dwóch więźniów odbywa karę za zabójstwo na tle seksualnym. Na karę dożywotniego pozbawienia wolności skazanych zostało czterech respondentów za czyn z art. 148 § 2 p.1 k.k., tj. zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem.

Wyniki badań

Poniżej zostaną zaprezentowane wyniki badań dotyczące tego jakie dolegliwości uwięzienia odczuwają skazani długoterminowi. Wyniki analizy statystycznej wykazały istotne różnice w odczuwaniu przez badanych więźniów poszczególnych dolegliwości związanych z izolacją penitencjarną. Czynniki różnicującymi okazały się: powrót do przestępstwa, wymiar aktualnie odbywanej kary pozbawienia wolności w ramach kary długoterminowej oraz fakt podjęcia pracy podczas pobytu w zakładzie karnym.

Tabela 4. Dolegliwości kary pozbawienia wolności odczuwane przez skazanych po raz pierwszy i recydywistów

Dolegliwości kary pozbawienia wolności		Pierwszy raz karani (N=32)		Recydywiści (N=32)		Chi ²	p	R
		%	N	%				
Utrata więzi z rodziną	Tak	15	46,9	26	81,2	8,212	0,004**	0,36
	Nie	17	53,1	6	18,8			
Funkcjonowanie na niewielkiej i ograniczonej przestrzeni	Tak	18	56,2	4	12,5	13,576	0,000***	0,46
	Nie	14	43,8	28	87,5			
Konieczność podporządkowania się regulaminowi	Tak	12	37,5	11	34,4	0,068	0,794	0,03
	Nie	20	62,5	21	65,6			
Ubóstwo barw zakładu karnego	Tak	10	31,2	11	34,4	0,071	0,790	0,03
	Nie	22	68,8	21	65,6			
Pełna kontrola zachowania i ingerowanie we wszystkie obszary życia	Tak	9	28,1	7	21,9	0,333	0,564	0,07
	Nie	23	71,9	25	78,1			

Ograniczony kontakt ze światem zewnętrznym	Tak	12	37,5	14	43,8	0,259	0,611	0,06
	Nie	20	62,5	18	56,2			
Ograniczenie swobody decyzji i działania	Tak	5	15,6	7	21,9	0,410	0,522	0,08
	Nie	27	84,4	25	78,1			
Samotność	Tak	16	50,0	18	56,2	0,251	0,616	0,06
	Nie	16	50,0	14	43,8			
Poczucie napiętnowania społecznego	Tak	16	50,0	5	15,6	8,576	0,003**	0,37
	Nie	16	50,0	27	84,4			
Brak poczucia bezpieczeństwa	Tak	16	50,0	6	18,8	6,926	0,008**	0,33
	nie	16	50,0	26	81,2			
Lęk przed wyjściem na wolność	tak	18	56,2	24	75,0	2,494	0,114	0,20
	nie	14	43,8	8	25,0			

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z danych zawartych w tab. 4, recydywiści zdecydowanie częściej niż osoby pierwszy raz karane wskazują na dolegliwość w postaci utraty więzi z rodziną, a różnice te są istotne statystycznie: $\text{Chi}^2 = 8,212 > \text{Chi}^2 0,01$; $1 = 6,635$; $r = 0,36$ (korelacja niska). Taki rozkład wyników zdaje się być uzasadniony z uwagi na fakt, że powrotność do przestępstwa stosunkowo często niesie ze sobą osłabienie lub nawet zerwanie więzi z rodziną, a związki małżeńskie czy też partnerskie tworzone przez recydywistów na ogół nie są trwałe (Bałandynowicz, 2006).

Z kolei skazani po raz pierwszy ponad czterokrotnie częściej niż recydywiści wskazują na dolegliwość związaną z funkcjonowaniem na niewielkiej i ograniczonej przestrzeni (56,2%). Zależność ta również jest istotna statystycznie: $\text{Chi}^2 = 13,576 > \text{Chi}^2 0,001$; $1 = 10,827$; $r = 0,46$ (korelacja umiarkowana). Podobnie zdecydowanie większy odsetek skazanych po raz pierwszy (50%) niż recydywistów (15,6%) jako znaczną dolegliwość uwięzienia postrzega poczucie napiętnowania społecznego, co wskazuje na istotną statystycznie zależność: $\text{Chi}^2 = 8,576 > \text{Chi}^2 0,01$; $1 = 6,635$; $r = 0,37$ (korelacja niska). Uzyskane dane pokazują istotną statystycznie różnicę także w przypadku dolegliwości związanej z brakiem poczucia bezpieczeństwa: $\text{Chi}^2 = 6,926 > \text{Chi}^2 0,01$; $1 = 6,635$; $r = 0,33$ (korelacja niska). Okazuje się, że połowa badanych odbywających karę po raz pierwszy wskazuje właśnie na ten skutek izolacji więziennej, gdy tymczasem w przypadku więźniów recydywistów odsetek ten wynosi tylko 18,8%.

Jak więc wynika z badań – brak poczucia bezpieczeństwa wydaje się być dolegliwością typową dla tej grupy osadzonych. Są to bowiem osoby nie przystosowane do życia więziennego, które nagle znalazły się w całkowicie nowej sytuacji, wśród osób z różnorodną przeszłością kryminalną i najprawdopodobniej czują się zagrożone ze strony współwięźniów.

Tabela 5. Dolegliwości kary pozbawienia wolności odczuwane przez skazanych na krótszy i dłuższy wymiar kary w ramach kary długoterminowej

Dolegliwości kary pozbawienia wolności		10 – 15 lat pozbawienia wolności (N=31)		25 lat pozbawienia wolności i dożywocie (N=33)		Chi ²	p	r
		%	N	%				
Utrata więzi z rodziną	tak	10	32,3	31	93,9	26,415	0,000***	0,64
	nie	21	67,7	2	6,1			
Funkcjonowanie na niewielkiej i ograniczonej przestrzeni	tak	17	54,8	5	15,2	11,161	0,001***	0,42
	nie	14	45,2	28	84,8			
Konieczność podporządkowania się regulaminowi	tak	9	29,0	14	42,4	1,245	0,264	0,14
	nie	22	71,0	19	57,6			
Ubóstwo barw zakładu karnego	tak	16	51,6	5	15,2	9,639	0,002**	0,39
	nie	15	48,4	28	84,8			
Pełna kontrola zachowania i ingerowanie we wszystkie obszary życia	tak	8	25,8	8	24,2	0,021	0,885	0,02
	nie	23	74,2	25	75,8			
Ograniczony kontakt ze światem zewnętrznym	tak	15	48,4	11	33,3	1,502	0,220	0,15
	nie	16	51,6	22	66,7			
Ograniczenie swobody decyzji i działania	tak	5	16,1	7	21,2	0,271	0,603	0,06
	nie	26	83,9	26	78,8			
Samotność	tak	8	25,8	26	78,8	18,018	0,000***	0,53
	nie	23	74,2	7	21,2			
Poczucie napiętnowania społecznego	tak	14	45,2	7	21,2	4,159	0,041*	0,25
	nie	17	54,8	26	78,8			
Brak poczucia bezpieczeństwa	tak	15	48,4	7	21,2	5,233	0,022*	0,29
	nie	16	51,6	26	78,8			
Lęk przed wyjściem na wolność	tak	15	48,4	27	81,8	7,919	0,005**	0,35
	nie	16	51,6	6	18,2			

*p ≤ 0,05; **p ≤ 0,01; ***p ≤ 0,001

Źródło: opracowanie własne.

W badanej grupie długość aktualnie odbywanej kary pozbawienia wolności mieszczącej się w ramach kary długoterminowej w sposób istotny statystycznie różnicuje odczuwanie następujących dolegliwości związanych z izolacją więzienną (tab. 5):

- odsetek respondentów skazanych na kary 25 lat pozbawienia wolności i dożywocia odczuwających utratę więzi z rodziną jest blisko trzykrotnie wyższy (93,9%) w porównaniu ze skazanymi na wyroki w przedziale 10–15 lat pozbawienia wolności (32,3%): $\text{Chi}^2 = 26,415 > \text{Chi}^2 0,001$; $1 = 10,827$; $r = 0,64$ (korelacja umiarkowana);
- ponad połowa (54,8%) skazanych na wyroki krótsze odczuwa dolegliwość w postaci funkcjonowania na niewielkiej i ograniczonej przestrzeni, gdy tymczasem w grupie skazanych na kary „ekstremalnie długie” odsetek ten jest blisko czterokrotnie niższy: $\text{Chi}^2 = 11,161 > \text{Chi}^2 0,01$; $1 = 10,827$; $r = 0,42$ (korelacja umiarkowana);
- ubóstwo barw zakładu karnego jest zdecydowanie częściej odczuwane przez więźniów odbywających krótsze kary w ramach kary długoterminowej (51,6%) niż skazanych na kary dłuższe (15,2%): $\text{Chi}^2 = 9,639 > \text{Chi}^2 0,01$; $1 = 6,635$; $r = 0,39$ (korelacja niska);
- odsetek respondentów skazanych na kary 25 lat pozbawienia wolności i dożywocia odczuwających samotność jako negatywny skutek izolacji więziennej jest trzykrotnie wyższy (78,8%) w porównaniu ze skazanymi na wyroki w przedziale 10–15 lat pozbawienia wolności (25,8%): $\text{Chi}^2 = 18,018 > \text{Chi}^2 0,001$; $1 = 10,827$; $r = 0,53$ (korelacja umiarkowana);
- poczucie napiętnowania społecznego ponad dwukrotnie częściej jest odczuwane przez skazanych na wyroki w przedziale 10–15 lat pozbawienia wolności (45,2%) niż skazanych na kary 25 lat pozbawienia wolności i dożywocia (21,2%): $\text{Chi}^2 = 4,159 > \text{Chi}^2 0,05$; $1 = 3,841$; $r = 0,25$ (korelacja niska);
- więźniowie odbywający kary „ekstremalnie długie” zdecydowanie rzadziej odczuwają brak poczucia bezpieczeństwa (21,2%), gdy tymczasem w drugiej badanej grupie na dolegliwość tą wskazuje blisko co drugi osadzony (48,4%): $\text{Chi}^2 = 5,233 > \text{Chi}^2 0,05$; $1 = 3,841$; $r = 0,29$ (korelacja niska);
- wśród respondentów skazanych na kary 25 lat pozbawienia wolności i dożywocia dolegliwością dość powszechną jest lęk przed wyjściem na wolność (81,8%), natomiast wśród skazanych na wyroki w przedziale 10–15 lat pozbawienia wolności odsetek ten wynosi 48,4%: $\text{Chi}^2 = 7,919 > \text{Chi}^2 0,01$; $1 = 6,635$; $r = 0,35$ (korelacja niska).

W badaniach sprawdzono również związek pomiędzy odczuwaniem przez skazanych długoterminowych poszczególnych, negatywnych konsekwencji izolacji penitencjarnej, a wykonywaniem przez nich pracy podczas pobytu w zakładzie karnym (tab. 6).

Tabela 6. Dolegliwości kary pozbawienia wolności odczuwane przez skazanych długoterminowych pracujących i niepracujących w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności

Dolegliwości kary pozbawienia wolności		Pracujący (N=34)		Nie pracujący (N=30)		Chi ²	p	r
		%	N	%				
Utrata więzi z rodziną	tak	19	55,9	22	73,3	2,108	0,147	0,18
	nie	15	44,1	8	26,7			
Funkcjonowanie na niewielkiej i ograniczonej przestrzeni	tak	10	29,4	12	40,0	0,792	0,373	0,11
	nie	24	70,6	18	60,0			
Konieczność podporządkowania się regulaminowi	tak	10	29,4	13	43,3	1,342	0,247	0,14
	nie	24	70,6	17	56,7			
Ubóstwo barw zakładu karnego	tak	12	35,3	9	30,0	0,203	0,653	0,06
	nie	22	64,7	21	70,0			
Pełna kontrola zachowania i ingerowanie we wszystkie obszary życia	tak	10	29,4	6	20,0	0,753	0,386	0,11
	nie	24	70,6	24	80,0			
Ograniczony kontakt ze światem zewnętrznym	tak	13	38,2	13	43,3	0,172	0,679	0,05
	nie	21	61,8	17	56,7			
Ograniczenie swobody decyzji i działania	tak	9	26,5	3	10,0	2,838	0,092	0,21
	nie	25	73,5	27	90,0			
Samotność	tak	14	41,2	20	66,7	4,158	0,041*	0,25
	nie	20	58,8	10	33,3			
Poczucie napiętnowania społecznego	tak	13	38,2	8	26,7	0,968	0,325	0,12
	nie	21	61,8	22	73,3			
Brak poczucia bezpieczeństwa	tak	18	52,9	4	13,3	11,083	0,001***	0,42
	nie	16	47,1	26	86,7			
Lęk przed wyjściem na wolność	tak	17	50,0	25	83,3	7,850	0,005**	0,35
	nie	17	50,0	5	16,7			

*p ≤ 0,05; **p ≤ 0,01; ***p ≤ 0,001

Źródło: opracowanie własne.

Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że skazani długoterminowi pracujący w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności w porównaniu z pozostałymi badanymi więźniami:

- zdecydowanie rzadziej wskazują na samotność jako negatywną konsekwencję izolacji więziennej: $\text{Chi}^2 = 4,158 > \text{Chi}^2 0,05$; $1 = 3,841$; $r = 0,25$ (korelacja niska);
- czterokrotnie częściej odczuwają brak poczucia bezpieczeństwa: $\text{Chi}^2 = 11,083 > \text{Chi}^2 0,001$; $1 = 10,827$; $r = 0,42$ (korelacja umiarkowana);
- zdecydowanie rzadziej odczuwają lęk przed wyjściem na wolność: $\text{Chi}^2 = 7,850 > \text{Chi}^2 0,01$; $1 = 6,635$; $r = 0,35$ (korelacja niska).

Oznacza to, że zaangażowanie osadzonych w różnego rodzaju aktywność zawodową jest czynnikiem w pewnym stopniu minimalizującym odczuwanie przez nich takich dolegliwości uwięzienia jak samotność czy też lęk przed wyjściem na wolność. Zależność odwrotną obserwujemy natomiast w zakresie poczucia bezpieczeństwa. Skazani pracujący bardzo często wskazują na odczuwanie dolegliwości w postaci braku poczucia bezpieczeństwa. Może być to związane z typem zakładu karnego, w jakim odbywają karę pozbawienia wolności. Większość badanych to sprawcy zabójstw, osadzeni w jednostkach penitencjarnych o charakterze zamkniętym, gdzie niemożliwe jest ich samodzielne poruszanie się, a prawie wszystkie codzienne czynności wykonują oni w celi mieszkalnej, w obecności kilku innych skazanych. Podjęcie pracy wiąże się natomiast z częstszym opuszczaniem celi mieszkalnej, kontaktem z szerszym gronem osadzonych, co dla wielu skazanych nie jest sytuacją komfortową i stwarza subiektywne poczucie zagrożenia.

Wyniki i wnioski

Omówione w niniejszym artykule wyniki badań potwierdzają, że pobyt w zakładzie karnym niesie ze sobą liczne ograniczenia, a także utrudnia normalne funkcjonowanie powodując deprivację wielu ważnych dla człowieka potrzeb. W badanej grupie rodzaj odczuwanych negatywnych konsekwencji izolacji więziennej jest jednak zróżnicowany pod względem kilku czynników: powrotności do przestępstwa, długości orzeczonej kary pozbawienia wolności oraz możliwości zatrudnienia w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności. Utrata więzi z rodziną – jedna z najboleśniej odczuwanych dolegliwości uwięzienia – wskazywana była najczęściej przez

recydywistów oraz mężczyzn odbywających tzw. kary ekstremalnie długoterminowe, czyli karę 25 lat i dożywotniego pozbawienia wolności. Brak poczucia bezpieczeństwa, funkcjonowanie na niewielkiej i ograniczonej przestrzeni oraz poczucie napiętnowania społecznego to z kolei dolegliwości najsilniej odczuwane przez więźniów pierwszy raz karanych oraz odbywających krótsze kary pozbawienia wolności, mieszczące się w ramach kary długoterminowej.

Osoby skazane na dłuższe wyroki zdecydowanie częściej wskazują również na negatywne konsekwencje izolacji więziennej w postaci poczucia osamotnienia oraz lęku przed wyjściem na wolność, co jest kwestią dość oczywistą w przypadku tej grupy więźniów. Nie budzi bowiem wątpliwości fakt, że długi pobyt w zakładzie karnym wiąże się bardzo często ze znacznym osłabieniem lub nawet utratą więzi z rodziną, co potęguje poczucie osamotnienia. Podobnie funkcjonowanie przez wiele lat na tej samej przestrzeni, gdzie wszystkie aktywności człowieka poddawane są stałej kontroli personelu więziennego, a samodzielne podejmowanie decyzji jest ograniczone do bezwzględного minimum, rodzi poczucie lęku przed światem zewnętrznym i życiem na wolności. Kolejnym czynnikiem mającym wpływ na odczuwanie poszczególnych dolegliwości uwięzienia okazała się możliwość wykonywania pracy podczas odbywania kary pozbawienia wolności. Skazanym, zaangażowanym w tego typu aktywność, rzadziej doskwiera samotność oraz lęk przed wyjściem na wolność. Towarzyszy im jednak przy tym brak poczucia bezpieczeństwa, najprawdopodobniej związany z poczuciem zagrożenia ze strony innych osadzonych.

Podejmując próbę porównania uzyskanych wyników badań z analizami innych autorów, zaprezentowanych w części teoretycznej artykułu, można zauważyć, że w pewnym stopniu korespondują one z wnioskami wysuniętymi przez B. Zajęcką (2007) oraz J. Chmielewską (2017). We wszystkich badaniach osadzeni wskazywali na silnie odczuwaną dolegliwość w postaci braku kontaktu emocjonalnego, czy też utraty więzi z rodziną.

J. Chmielewska (2017), podobnie jak autorka niniejszego artykułu, zauważyła z kolei, że badane kobiety, przebywające w izolacji więziennej najdłużej, nie odczuwają poczucia zagrożenia ze strony współosadzonych. Najprawdopodobniej długotrwały pobyt w zakładzie karnym spowodował, że przyzwyczyły się do tych specyficznych warunków, co można by wiązać z procesem prizonizacji i ukształtowaniem się u nich tzw. osobowości karceralnej, której jednym z przejawów jest właśnie przystosowanie się do życia więziennego (Kędzierski, 2017; Klimczak, 2017). Pewne różnice natomiast możemy odnaleźć w odniesieniu do wyników badań

B. Zajęckiej (2007). Autorka podkreśla bowiem, że nie istnieją różnice w odczuwaniu dolegliwości pozbawienia wolności przez kobiety pierwszy raz karane i recydywistki. Tymczasem zaprezentowane w tym miejscu wyniki badań sugerują istnienie różnic istotnych statystycznie w obrębie poszczególnych negatywnych konsekwencji izolacji więziennej odczuwanych przez ww. kategorie osadzonych. Na uwagę zasługuje fakt, że zarówno w badaniach B. Zajęckiej (2007), jak i J. Chmielewskiej (2017), grupę badawczą stanowiły osadzone kobiety, zaś autorka niniejszego artykułu badaniami objęła skazanych mężczyzn. W związku z tym niemożliwe są pewne uogólnienia, gdyż płeć bardzo często stanowi istotny czynnik różnicujący uzyskane wyniki badań. Co więcej, porównanie osadzonych kobiet i mężczyzn pod względem odczuwanych przez nich dolegliwości kary pozbawienia wolności, może stać się przyczynkiem do dalszych badań w zakresie omawianej problematyki.

Sytuacje trudne doświadczane przez więźniów podczas pobytu w zakładzie karnym, powodują nie tylko zmiany w ich osobowości i zachowaniu, ale pociągają również liczne negatywne skutki dla ich najbliższych. Najkorzystniej byłoby ograniczyć wykonywanie bezwzględnej kary pozbawienia wolności do minimum, zastępując ją karami o charakterze wolnościowym. Nie jest to jednak możliwe w przypadku skazanych na wyroki długoterminowe za poważne przestępstwa, najczęściej przeciwko życiu. Jednostka zostaje umieszczona w zakładzie karnym z jednej strony po to, aby odizolować ją od społeczeństwa, a przez to zapewnić temu społeczeństwu poczucie bezpieczeństwa, z drugiej zaś strony w celu poddania jej oddziaływaniom korekcyjnym, resocjalizacyjnym i readaptacyjnym. Mając to na względzie, zwłaszcza w odniesieniu do skazanych wiele lat przebywających w izolacji więziennej, należy ograniczyć odwetową funkcję kary pozbawienia wolności, co być może przyczyni się do zniwelowania szeregu dolegliwości odczuwanych przez tą kategorię osadzonych (Chmielewska, 2017).

Kolejnym elementem optymalnego modelu wykonywania kary pozbawienia wolności jest poszerzenie katalogu różnego rodzaju aktywności skierowanych do skazanych długoterminowych, do których należy możliwość zatrudnienia. Jak wykazały wyniki przedstawionych badań praca może stać się czynnikiem minimalizującym odczuwanie pewnych dolegliwości uwięzienia. Szansą dla osadzonych odbywających kary długoterminowe jest zatem realizowany od 2016 roku Rządowy Program Pracy Więźniów, przygotowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości i Centralny Zarząd Służby Więziennej w Warszawie. Program obejmuje trzy filary: 1) budowa 40 hal produkcyjnych przy zakładach karnych i aresztach

śledczych; 2) rozszerzenie zakresu możliwości nieodpłatnej pracy więźniów na rzecz samorządów; 3) ulgi dla przedsiębiorców zatrudniających więźniów. Pierwszy z wymienionych filarów został opracowany głównie z myślą o skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego, do których należą właśnie więźniowie długoterminowi. Powstanie hal produkcyjnych przy jednostkach penitencjarnych pozwoli na stworzenie miejsc pracy dla tej specyficznej kategorii osadzonych (Wróbel-Chmiel, 2017).

Najprawdopodobniej równie korzystnymi czynnikami są pozostałe wymienione w kodeksie karnym wykonawczym środki oddziaływania penitencjarnego, dlatego też ten obszar pracy penitencjarnej powinien być systematycznie i sukcesywnie rozwijany przez kadrę zakładów karnych.

Bibliografia

Bałandynowicz, A. (2006). *Czyn, sprawca, orzeczenia – na podstawie badań longitudinalnych recydywistów*. Prokuratura i Prawo, 4, s. 5–23.

Bernat, I., Ciak, A. (2010). *Deprywacyjny charakter izolacji więziennej i możliwości ograniczenia jego negatywnego wpływu*, {w:] L. Pytka, B. M. Nowak (red.), *Problemy współczesnej resocjalizacji* (s. 135–144). Warszawa: Pedagogium.

Chmielewska, J. (2017). „*Jestem bezsilna, mogę popłakać w ukryciu*” – kobiety skazane na kary długoterminowe o dolegliwościach pobytu w więzieniu. Resocjalizacja Polska, 13, s. 147–160.

Ciosek, M. (2001). *Psychologia sądowa i penitencjarna*. Warszawa: PWN.

Goffman, E. (2011). *Instytucje totalne*. Gdańsk: GWP.

Gordon, M. (2001). *Poczucie winy i samoocena własnych zachowań u sprawców przestępstw o charakterze agresywnym*, [w:] B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępnik (red.), *Więziennictwo. Nowe Wyzwania* (s. 692–700). Warszawa – Poznań – Kalisz: UAM, CZSW, COSSW.

Hanausek, T., Leszczyński, J. (1995). *Kryminologiczne i kryminalistyczne problemy zabójstw z lubieżności*. Warszawa: Dom Wydawniczy ABC.

Jurek, K. (2011). *Praktyczne wykorzystanie IBM SPSS Statistics*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Kędzierski, W. (2017). *Deprywacyjne oraz subkulturowe aspekty odbywania kary pozbawienia wolności*. Probacja, 1, s. 49–67.

Klimczak, J. (2017). *Prizonizacja a skazani na karę dożywotniego pozbawienia wolności*. Archiwum Kryminologii, t. XXXIX, s. 231–248.

Korecki, J. (1988). *Kara 25 lat pozbawienia wolności w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.

Machel, H. (2003). *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*. Gdańsk: Wydawnictwo ARCHE.

Meisenhelder, T. (1985). *An essay on time and the phenomenology of imprisonment*. *Deviant Behavior*, 6, s. 39–56.

Miszewski, K. (2016). *Zabójcy w więzieniu. Adaptacja więźniów długoterminowych do warunków izolacji*. Warszawa: Oficyna Naukowa.

Nosek-Komorowska, K. (2016). *Zróznicowanie społeczności więźniów a proces ich resocjalizacji*. *Więźniowie – sprawcy zabójstw*, [w:] M. Ciosek, B. Pastwa-Wojciechowska (red.), *Psychologia penitencjarna* (s. 218–224). Warszawa: PWN

Piotrowski, J. M., Ciosek, M. (2016). *Izolacja więzienna jako złożona sytuacja trudna*, [w:] M. Ciosek, B. Pastwa-Wojciechowska (red.), *Psychologia penitencjarna* (s. 428–460). Warszawa: PWN.

Szczepanik, R. (2015). *Stawanie się recydywistą. Kariera instytucjonalne osób powracających do przestępczości*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Szczygieł, G. (2006). *Kary długoterminowe a cele wykonywania kary pozbawienia wolności*, [w:] T. Gardocka (red.), *Kary długoterminowe. Polityka karna. Wykonywanie. Warunkowe zwolnienie* (s. 231–242). Warszawa: Oficyna Wydawnicza Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego.

Tomaszewski, T. (1963). *Wstęp do psychologii*. Warszawa: PWN.

Tomaszewski, T. (1984). *Ślady i wzorce*. Warszawa: WSiP.

Waligóra, B. (1984). *Deprywacja potrzeb osób pozbawionych wolności*, [w:] B. Hołyst (red.), *Problemy współczesnej penitencjarystyki w Polsce* (s. 56–63). Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.

Wróbel-Chmiel, A. (2017). *Praca w warunkach izolacji więziennej a poczucie sensu życia skazanych odbywających kary długoterminowe*. *Probacja*, 1, s. 69–89.

Zajęcka, B. (2007). *Dolegliwość kary pozbawienia wolności odczuwana przez skazane kobiety*, [w:] S. Badora, R. Stojcka-Zuber (red.), *Pedagogika wobec problemów opieki i resocjalizacji* (s. 361–381). Tarnobrzeg: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Stanisława Tarnowskiego.

Akty prawne

Ustawa z dnia 6. czerwca 1997 roku – Kodeks karny, Dz.U. z 2018, poz. 1600, ze zm.

Ustawa z dnia 6. czerwca 1997 roku – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. z 2018, poz. 652, ze zm.

Rekomendacja Nr 2003 (23) Rady Europy o wykonywaniu przez administrację więzienną kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych długoterminowych kar pozbawienia wolności.

Źródła internetowe

<http://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-rocna>[dostęp: 15.04.2018].

DOLEGLIWOŚCI UWIEZIENIA ODCZUWANE PRZEZ SKAZANYCH DŁUGOTERMINOWYCH – SPRAWCÓW ZABÓJSTW

Streszczenie

Celem artykułu jest omówienie problemu dolegliwości izolacji więziennej odczuwanych przez sprawców zabójstw odbywających kary długoterminowego pozbawienia wolności.

W pierwszej, teoretycznej części artykułu, autor omówił sytuacje trudne, doświadczane przez osoby uwięzione oraz dokonał krótkiej charakterystyki sprawców zabójstw jako kategorii więźniów odbywających wieloletnie wyroki pozbawienia wolności.

Druga część opracowania ma charakter badawczy i przedstawia wyniki badań przeprowadzonych na grupie 64 skazanych mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności za zabójstwo. Czynniki różnicującymi odczuwanie przez badanych poszczególnych dolegliwości uwięzienia okazały się: powrót do przestępstwa, wymiar aktualnie odbywanej kary pozbawienia wolności oraz wykonywanie pracy podczas pobytu w zakładzie karnym.

W podsumowaniu porównano wyniki badań z wnioskami innych autorów. Zwrócono również uwagę na kilka istotnych elementów optymalnego modelu wykonywania kary pozbawienia wolności wobec skazanych długoterminowych.

Słowa kluczowe: dolegliwości uwięzienia, więzień długoterminowy, sprawcy zabójstw

THE HARDSHIPS OF IMPRISONMENT EXPERIENCED BY LONG-TERM CONVICTS (PERPETRATORS OF MURDER)

Abstract

The aim of the article is to discuss the issue of hardships of prison isolation experienced by perpetrators of murder serving long-term custodial sentences.

In the first section of the article, dealing with theory, the author describes difficult situations experienced by convicts, while also giving a brief characterization of perpetrators of murder as a category of prisoner serving long sentences covering many years.

The second section presents the findings of research conducted on a group of 64 convicted men, serving sentences for murder. Factors differentiating the hardships of imprisonment experienced by individual respondents proved to be: recidivism, the sentence currently being served, and work carried out during the convict's stay in a correctional facility.

The summary compares the findings of the research with the conclusions reached by other writers. Attention is also drawn to a few significant elements of the optimum model of the serving of sentences by long-term convicts.

Keywords: hardships of imprisonment, long-term convict, perpetrators of murder

